

ÁROKAY LAJOS:
JÖJJETEK EZRÉVEL...

(Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1969. 180 o.)

A képes album a Magyar Tanácsköztársaság 50. évfordulójára jelent meg a Zrínyi Katonai Kiadó gondozásában. Szerzője — Árokay Lajos — az első magyar proletárdiktatúra Vörös Hadseregének, neves és névtelen katonáinak állít benne méltó emléket.

A kiadvány gondosan válogatott és csokorba kötött illusztrációi a dicsőséges 133 nap egy-egy jelentős epizódját, a hősi küzdelem egy-egy kiemelkedő eseményét örökíti meg.

A több mint kétszáz, zömében most először publikált fényképfelvétel, valamint számos plakát, röplap, újságkivágás és más sajtótermék kronológikus elhelyezése kimondatlanul is tükrözi a szerző eszmei célkitűzését: bemutatni, hogyan látta a fotóriporter gépének lencséje, az alkotó művész lelki szemei a kort, az eseményeket s ezek mozgató erőit, az embereket.

Ez a megvalósított cél a maga nemében is dicsérendő tett, hisz napjainkban már mind kevesebb azoknak a száma, akik szemtanúi, esetleg részvevői voltak az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság hősi küzdelmeinek. Ily módon a ma és a jövő nemzedéke hovatovább már csak az ilyen kiadványokon keresztül ismerheti meg nemzeti történelmünknek e viharosan zajló és gyorsan tovaröppenő, eseményekben gazdag hónapjait. E tekintetben — figyelembe véve ifjúságunk hazafias nevelésével kapcsolatos célkitűzéseket — szerfőlött nagy jelentősége van a szerző képes albumának, amely sokoldalúan érzékelteti a magyar proletariátus honvédő háborújának lángoló, majd elhamvadó, de az ármány és a túlerő okozta elbukásában is dicső tényeit.

Árokay Lajos azonban a képszerű bemutatáson túl arra is vállalkozik, hogy feleletet adjon számos, történészeket, pedagógusokat és a történelmet kedvelő olvasókat egyaránt érdeklő kérdésre: mi adta az első imperialista világháborúban elgyötört, személyiségében is megalázott magyar proletariátusnak azt a hatalmas erőt, vakmerő elszántságot és bámulatos lelkesedést, amellyel sorának megfordítására vállalkozott a jobban felfegyverzett, számszerűleg is túlerőben levő ellenséggel szemben; s miért kellett mégis nemes, hősi harcának elbuknia?

A képes album nyolc fejezetből áll. A szerző fejezetcímként — újszerűen — egy-egy rendkívül kifejező idézetet alkalmaz Lenin műveiből és más mun-

kásmozgalmi dokumentumokból kiemelve.

A kiadvány első lapján az Internacionálé négy sorát olvashatjuk:

*„A föld fog sarkából kidőlni,
Semmik vagyunk s minden leszünk.
Ez a harc lesz a végső,
Csak összefogni hát...”*

A fejezet mondanivalóját is e köré csoportosítva bontakoztatja ki. Minde- nek előtt felvázolja a századforduló, majd az első világháború okozta viszonyokat, amelyek válaszút elé állították a nemzetközi munkásmozgalmat. Döntenie kellett: „a világháború megteremtette feltételeket kihasználhatja-e, kihasználja-e forradalmi fellépésre vagy a hagyományos úton megy tovább. A nézetek és a válaszok egyaránt ellentétesek voltak. Egyedül Lenin és pártja látta világosan, mit kell tenni, és úgy is cselekedtek — ennek eredményeként lett 1917 októbere a proletariátus, a szocialista forradalom győzelmének a dátuma. Az eseményeket és azok hatását elemezve a szerző helyesen állapítja meg, hogy bár „... ezt a forradalmat az orosz kommunisták vezette orosz munkások, orosz parasztok és orosz katonák fegyveres felkelése vitte győzelemre, diadala mégis az egész világ proletariátusáé volt”.

A továbbiakban a Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatását vázolja fel. Bemutatja, mint lázadoztak a győztes és vesztes országok proletariátusai ama bűnös rendszer ellen, amely a háborút szülte, továbbá milyen tevékenységet fejtettek ki az arcvonalakról hazatért frontkatonák és azok a volt hadifoglyok, akik fegyverrel harcoltak az orosz munkások, parasztok és katonák oldalán a forradalom győzelméért, amelynek eredményeként Oroszországban megdőlt a tőkés és földbirtokosok uralma. Itt emlékezik meg az 1919 januárjában Berlinben kitört fegyveres harcra, a Bajorországban létrejött tanácsköztársaságról, a bécsi munkások nagy tömegtüntetéséről, a francia proletariátus sztrájkjairól és az Ogyesszában állomásozó francia csapatok között kirobbant lázadásról, valamint a háborút követő imperialista békéről, következményeiről.

A második fejezetben Árokay Lajos a magyarországi eseményekkel foglalkozik. Mindenek előtt az ország társadalmi és gazdasági helyzetéről szól. A

problémákat elemezve állapítja meg: „Ez az ország a szenvedés, a megaláztatás, a tehetetlen fájdalom országa volt: a tehetség, a vágy, az új gondolat, az őszinte szó, a nemes szándék eltemetve, a tömegakarát eltiporva, az alkotómunka lealázva, a proletárérdek semmibe véve, kicsúfolva.”

Am a Nagy Októberi Szocialista Forradalom Magyarországon is érezte hatását. Az 1918 októberében kivívott győztes polgári forradalom után fel is villant a lehetőség, hogy a magyar nép hozzájárjon sorsának megváltoztatásához. A hazai burzsoázia képviselői és szociáldemokraták azonban minden lehetőet elkövettek ennek megakadályozására, figyelmen kívül hagyva azt a törvényszerűséget, hogy egyetlen forradalomban sem lehet féltúton megállni. A munkások, parasztok és katonák nem is akartak, nem voltak hajlandók segítséget nyújtani a félmegoldások híveinek. Ily módon nem volt más kiút a társadalmi és nemzeti problémákból, csak a szocializmus. A proletariátusban meg is volt a hajlam és az akarat a forradalmi megoldásra. A Szociáldemokrata Párt szerint azonban „a termelőerők nem értek még meg a szocializmus megteremtésére” — azaz nem akartak proletárforradalmat. Az adott történelmi viszonyok tehát Magyarországon is szükségszerűvé tették egy olyan forradalmi párt létrehozását, amely alkalmas és képes is volt a magyar munkásmozgalmat előtt álló feladatokat megoldani. A Kommunisták Magyarországi Pártja ilyen párt volt. Mint Árokay Lajos írja, a létrehozott Kommunisták Magyarországi Pártja „Lenin tanításait követi: határozott célja, hogy a polgári forradalmat szocialista forradalommá változtassa át, mert kötelességének tartja a hatalom megragadását a szocializmus érdekében akkor, amikor ez lehetségesnek mutatkozik”. És ez az időpont 1919. március 21-én érkezett el. Ezen a napon adta a világ tudtára a proletariátus egyesült pártja, a Magyarországi Szocialista Párt és a proletárdiktatúra vezető szerve, a Forradalmi Kormányzótanács közös kiáltványa: „Mindenkinek! Magyarországot proletársága a mai nappal a maga kezébe vesz minden hatalmat...” A hazai és a nemzetközi viszonyokat elemezve felismerték azt is, hogy a magyar munkásságnak hallatlan nehézségekkel és áldozatokkal kell megküzdene-

nie azon az úton, amelyen elindult. „Nélkülözések, nyomorgás, szenvedés várakozik ránk ezen az úton — olvashatjuk a „Mindenkinek!” kezdetű kiáltványban. — És mégis rá kell lépünk, és mégis rá merünk lépni, mert bízunk a magyar proletárság hősiességében és áldozatkészségében. Rá kell lépünk, mert csak így vihetjük győzelemre a szocializmus világot megváltó ügyét.”

„*Minden forradalomnak, amely nemcsak győzni, hanem élni és véglegesen berendezkedni is akar, legelső gondja az egységes, szilárd, harcra kész, vasfegyelmű hadsereg.*” A képes album harmadik fejezete ezzel a Hadügyi Népbiztoság által kiadott kiáltványból kiemelt idézettel kezdődik.

Valóban, az első magyar proletárhatalomnak ilyen hadsereg volt szüksége, mert belülről is kívülről egyaránt veszély fenyegette. 1919. március 25-én meg is jelent a fegyveres erő létrehozásáról szóló rendelet. „A Forradalmi Kormányzótanács elrendeli a Magyarországi Tanácsköztársaság forradalmi fegyelmén alapuló új proletárhadseregének alakítását... A hadsereg neve: Vörös Hadsereg.” A szerző a továbbiakban a fegyveres erő létrehozásának szükségességéről és megszervezésének körülményeiről ír. Néhány mondatban szól arról is, hogy Lenin útmutatásait figyelembe véve a proletárdiktatúra vezetői milyen hadsereget kívántak létrehozni, nem feledkezve meg arról a visszhangról sem, amelyet a hadseregszervezés a magyar munkásság, parasztság és ifjúság, valamint a más nemzetiségű proletárok körében kiváltott.

A történelmi tények tanúsága szerint nem volt indokolatlan a forradalmi hadsereg szervezésének sürgetése és megvalósítása: „nem telt el sok idő, amikor megkezdődött — nem váratlanul, de nem várt nagy erővel — a Tanácsköztársaság létét fenyegető imperialista fegyveres támadás.”

Erről a szerző a következő fejezetben ír. Bevezető mondatként idézi a Magyar Távirati Iroda 1919. április 17-i közleményét: „Annak ellenére, hogy a tanácskormány a fegyverszüneti szerződést teljes mértékben magáévá tette és az antanttal tárgyalásokat folytat, a románok a fegyverszüneti szerződés újlagos flagráns megsértésével megtámadták az erdélyi határon levő csapatunkat.”

Tehát arra, amire a proletárdiktatúra vezetői számítottak, bekövetkezett: a harc megkezdődött.

„Bebizonyosodott az — írja a szerző —, amit mindnyájan tudtak, amire készültek: a proletárdiktatúra nem számíthatott békére, fegyveresen kellett védenie magát... idegen hadseregek ellen.”

Sajnos, a sebtében megszervezett és fegyverzettel úgy-ahogy felfegyverzett magyar Vörös Hadsereg az első megpróbáltatások súlya alatt összeroppant: a román bojár csapatok megszállták egész Tiszántúlt, Szolnokon diadalmaskodott az ellenforradalom, de Miskolcot is ki kellett üríteni, mert a csehszlovák burzsoá csapatok is támadásba lendültek és kevésnek bizonyultak a velük szemben álló magyar erők. Mindezt tetőzte a belső árulás, amelynek nem kis része volt abban, hogy a magyar hadsereg fegyelme meglazult.

A kudarc okait vizsgálva helyesen állapítja meg Árokay Lajos: „Hiába volt egyesek hősiessége, egyes alakulatok kitartása, a debreceni felfegyverzett munkásság ellenállása, az osztrák nemzetközi önfeláldozó harcai, ez a Vörös Hadsereg még képtelen volt arra, hogy megvédje Budapestet, megvédje a forradalmat. Budapest munkásságának kellett megmentenie a hadsereget és ezzel a forradalom sorsát.”

A szerző a továbbiakban ennek megvalósítását mutatja be. Mindenekelőtt beszámol a Forradalmi Kormányzótanács május 1—2-án megtartott üléséről, a vas- és fémmunkások 2-i tanácskozásáról és az 500-as tanács megbeszéléséről.

A fenti ülések visszhangjáról a Vörös Újság május 4-i száma lelkes hangú riportban emlékezik meg. Lényege az, hogy a munkásság hatalmi szervei útján, de a lelkes légkörű nagygyűléseken közvetlenül is a harc folytatása mellett szállt síkra.

A Forradalmi Kormányzótanács a fentieket figyelembe véve 1919. május 3-án kiadta az általános mozgósításra vonatkozó rendeletét.

Mint a szerző megállapítja: „Napok alatt, úgyszólván a semmiből, harcra kész, erős hadsereg született.” Egymás után jöttek létre a munkásszólóaljak és ezredek, amelyek lelkesen vonultak a laktanyákba, hogy onnan felfegyverezve mielőbb vonulhassanak a frontra.

A magyar proletariátus elszánt akarat a arcvonalakon is hamarosan győlmöccsé érlelődött: 1919. május 3-án már meg is érkezett a gödöllői főhadiszállásra Szolnok felszabadításáról tudósító távirat. Néhány nap múlva az északi arcvonalról is jó hír érkezett. 21-én pedig arról értesült az ország népe, hogy a Landler-hadtest erős ellenállás után felszabadította Miskolcot. Ezt követően egymás után futottak be a győzelmekről, a hősiességéről tudósító távmondatok. Az újjászervezett Vörös Hadsereg sikereinek eredményeként az első vonalakban megszilárdult a rend és a fegyelem.

Árokey Lajos a győzelmek forrásait vizsgálva többi között helyesen állapítja meg: „A forrás, ahonnan ez az elszántság, ez a felelősségérzet fakadt, a szocialista hazafiság érzése volt.

Mint ismeretes, az orosz, proletariátus vezére, Lenin nagy figyelemmel kísérte az első magyar proletárdiktatúra hősi küzdelmeit. Szamuely Tiborral küldött üzenetében írta a magyar munkásoknak: „Az a háború, amelyet ti viseltek, az egyetlen jogos, igazságos, igazán forradalmi háború, a dolgozók háborúja a kizsákmányoló ellen, háború a szocializmus győzelméért.”

Az arcvonalakon ebben az időben elért sikerek bizonyítják a szerző megállapítását: „Bűnös mulasztás lett volna a harcot feladni, a Vörös Hadsereget szétzülleszteni, mert semmilyen más erő nem tudta volna megoldani a Tanácsköztársaság alapvető feladatát: a kitarítás. „A nagyszerű győzelmeket végeredményben azok érték el, akik a családi tűzhelyet elhagyva fegyvert fogtak: a magyar munkások.

A következő fejezetben a Vörös Hadsereg támadó hadműveleteiről olvashatunk, amelyeknek a feltételei a májusi harc sikere eredményeként teremtődtek meg. A Vörös Hadsereg 1919. június 1-én támadásra is lendült. Ez a hadművelet a „diadalmas északi hadjárat” néven vált ismertté. A harc lefolyásáról a szerző részletesen számol be, ennek során szól a Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltásáról is.

Mint ismeretes, a magyar Vörös Hadsereg önállóan vívta harcait, de küzdelmének továbbfolytatásához, illetve győzelmes befejezéséhez keletről is várta a segítséget — szovjet-országi harcos-

társaitól. Árokey Lajos „Jön az orosz testvér” című fejezetben ennek lehetőségéről és elmaradásának okairól ír. Mindenekelőtt ismerteti, mit jelentett a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme, Szovjet-Oroszország közelsége a magyar proletárdiktatúra megvalósítása és annak védelméért folytatott harc szempontjából. Ír a szocialista forradalomban fegyverrel harcolt magyar internacionalistákról, hősi helytállásukról, majd hazatértük utáni tevékenységükről.

Mint tudjuk, Lenin mindent elkövetett, hogy a két hadsereg kapcsolata létrejöjjön. Ha ez megvalósul, nem lett volna a világon olyan erő, amely Magyarországot ki tudta volna szakítani a szocialista forradalom táborából.

A szerző a következő fejezetben azokról a belső és külső erőkről ír, amelyek a proletárdiktatúra vérbefolytására szövetkeztek. Ennek keretében szól a külföldre menekült grófok, hercegek és milliomosok tárgyalásairól, amelyek az országnak idegen erők által való megszállására irányultak. Bemutatja továbbá azokat a belső ellenforradalmi erőket is, amelyek a Tanácsköztársaság hatalmi szerveiben, így a Vörös Hadseregen belül folytatták aknamunkájukat, készítették elő a Tanácsköztársaság elleni akciót. Ez 1919. június 24-én be is következett. A próbálkozás végsősoron a fegyveres erők ellenállásán megtört, néhány óra alatt, de nem vértelenül, mert az ellenforradalmi akciónak sok halálos áldozata volt.

Mint Árokey Lajos megállapítja, a magyar munkásság roppant erőfeszítéseket tett a Tanácsköztársaságért. Ez az erőfeszítés fáradtsággal járt, ennek jelei kiütköztek a munkásságon is. Tetőzött ez belső feszültség is, amelyet valamilyen formában le kellett vezetni.

Ebben a szituációban érkezett meg a francia miniszterelnök június 6-i rádiótávirata, amelyben felszólította a magyar kormányt az ellenségeskedés beszüntetésére. Alig egy héttel később kézbesítették a második francia jegyzéket is, amely rögzítette Magyarország és Csehszlovákia, Magyarország és Románia határait, elrendelve, hogy a harcoló felek e határok mögé vonuljanak vissza. A hadseregparancsnokság, figyelembe véve a Vörös Hadsereg katonáinak kimerülését, valamint az ország gazdasági

helyzetét és a lélegzétvétel lehetőségét, 1919. június 16-án parancsot adott a hadműveletek beszüntetésére. Az ezzel kapcsolatos problémákról a szerző további fejezetekben ír.

Mint ismeretes, a román hadvezetőség — de a nagyhatalmak sem — tartották be a kiürítéssel kapcsolatos intézkedéseket. Ezt a körülményt kihasználták a Vörös Hadsereg felső vezetésében megbúvó ellenforradalmárok, elsősorban Julier Ferenc vezérkari főnök, aki támadást javasolt a román hadsereg ellen. Tervét a hadseregparancsnokság el is fogadta. Ezt követően indult meg a Vörös Hadsereg tiszántúli támadása, amely végső soron a jelentősen meggyengült magyar proletár hadsereg vereségével végződött — vele együtt lehányatlott a Magyar Tanácsköztársaság lobogója is. Következménye a negyedszázados Horthy-uralom lett, amely mérhetetlen sok szenvedést zúdított az ország népére.

Az az ágyúdörgés, amelyet a Tanácsköztársaság harcoló proletariátusa Kelet felől hallani vélt, huszonöt év után

valósággá vált: a szovjet Vörös Hadsereg elhozta a várva várt segítséget, lehetővé téve, hogy a magyar nép végérvényesen kezébe vegye sorsának irányítását, valóra váltsa célkitűzését, a szocializmus felépítését.

Ismertetőm elején már említettem, hogy az album kitűnő fényképfelvételei — amelyeket a Hadtörténelmi Múzeum archívuma őriz — a Magyar Tanácsköztársaság hősi küzdelmének egy-egy jelentős eseményét örökítik meg. Árokay Lajos ezeket a képeket az egyes fejezetek tartalmához csoportosítja, mondanivalójának képszerű dokumentálására, illetve kiegészítésére. De nyugodtan állíthatjuk azt is, hogy az olvasó — egy pillanatra sem értékelve le a kiadvány szöveges részét — a fényképek és az ezeket kiegészítő plakátok, röplapok és újságkivágások szemlélése alapján is maga elé tudja képzelni a magyar proletárdiktatúra hősi küzdelmét. És ez ugyancsak Árokay Lajos hozzáértő munkájának köszönhető, és nem kétséges, hogy ezt a fáradozást az olvasó is elismeréssel nyugtazza.

Molnár Pál